NORSK PEDAGOGISK STUDIESAMLING
18. DES. 1972

HJERTE BLADET

ORGAN FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

18. ÅRGANG NR. 6 - 1972

HJERTE BLADET

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: Kari Bredal - Einar B. Skattum - Alfhild Hansson
Konsultative medlemmer: Knut Werner, Johs. Gilleberg, Stein Vik

♥

Henvendelser angående abonnement og adresseforandger skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473, bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året.
Kontingenten er kr. 10,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.

Manuskripter til Hjertebladet sendes redaktøren Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:
Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Skolestyrerkollegiet ved skoler for psykisk utviklingshemmede
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede

♥

I DETTE NUMMER:

Spennende Norges-gjest i januar - Sagt i Montreal - De funksjonshemmede i regjeringserklæringen - Trives på skolen med andre barn - Norske fagfolk på verdensmøte - Ut i samfunnet: Er politiet forberedt? - I daghjem med andre barn - Normalisering. Av dr. Jean Vanier - Sosialkonsulent for Sogn og Fjordane - Solgården også for psykiatriske pasienter? - 351 mill. fyrstikkører - Landet Rundt

Spennende Norges-gjest i januar

En av de mest fengslende personligheter på verdenskongressen for åndssvakeomsorgen i Montreal, var fransk-kanadieren Jean Vanier, en lang, hengslete fyr i velbruk skotsk tweed med skinnlapper på albuene. Hans landsmenn forsømte ingen aneldning til å informere uvitende journalister om hvor betydningsfull, helhjertet, uegennyttig og lynende intelligent han var — og med et forlegent sideblikk på det loslitte ytre — at han var sønn av Canadas forrige generalguvernør, høyvelbårne P. Vanier.

På nyttåret kommer Jean Vanier til Oslo invitert av den katolske kirke, og den 18. januar taler han på et møte i Lektorenes Hus arrangert i fellesskap av Oslogruppen i Norsk Forbund for psykisk utviklingshemning, Oslo Røde Kors Barnehjelp og Oslo Støttelag. I mai kommer han på nytt til Norge for å lede en katolsk retrett.

I et hus i København har man åpnet et fellesskap etter Vaniers mønster. Han kaller sine hjem «communities» — samfunn — der åndsvake og såkalte normale, pedagogene, bor sammen, spiser sammen og lever i et fullstendig, religiøst preget fellesskap.

Jean Varnier åpnet det første av sine samfunn — l'Arche — i den lille franske byen Trosley for åtte år siden. I dag finnes det en Ark i utkanten av Toronto i Canada, en i India og en under oppbygging i England, foruten den aller siste under utforming i København.

I sit foredrag på Montreal-møtet om «Normalisering og et endret syn på internatomsorg» fortalte Jean Vanier om sine erfaringer fra «arkene». Vi gjengir utdrag av foredraget i dette nummer av Hjertebladet.

Det skal slett ikke underslås at mange spesialister i åndssvakeomsorgen betrakter denne nye abbé Pierre-skikkelsen med hoderystende skepsis. Skarpskodde eksperter med et kjølvann av doktorgradforkortelser bak navnet sitt ser på ham som en uforbederlig idealist, besjelet av religiøs fanatisme der de mener det er mer bruk for metoder og forskning.

Vaniers faglige holdbarhet lar seg likevel ikke avfeie. Han har grundige teologiske og filosofiske studier i Frankrike bak seg, har vært professom ved St. Michaels College i Toronto, og har tatt doktorgraden på et verk om Aristoteles.

Dr. Jean Vanier var opprinnelig offiser i den engelske flåte og var innstilt på å skape seg en karriere i det militære. Hans familie hadde militære tradisjoner, hans far var

Dr. Jean Vanier — taler i Oslo 18. januar.

general i de kanadiske styrker under den første verdenskrig før han ble Canadas 19. generalguvernør.

Men marinen ble likevel ikke Jean Vaniers løpebane. Han brøt av og begynte sine studier i Frankrike, der han også tok sin filosofiske doktorgrad. Etter en tid som professor hjemme i Canada, vendte han tilbake til Frankrike. Ved en underlig tilskikkelse havnet han i landsbyen Trosly, vel hundre kilometer nord for Paris, der han skapte et hjem for tre voksne åndssvake. Det ble begynnelsen til et liv viet omsorgen og samlivet med de psykisk utviklingshemmede.

SAGT I MONTREAL:

Helt opp til våre dager har vi oversett elementære menneskelige behov i byggingen av hjem for åndssvake.

— — —

De mentalt tilbakestående er mennesker, og mennesker bor ikke i sykehus eller institusjoner. De bor i boliger.

— — —

I 1959 var målet i Danmark at ingen institusjon skulle ha mer enn 800 mennesker. Så ble tallet kuttet ned til 200—250. I dag vil vi ha familieenheter med sentralinstitusjoner som «kraftstasjoner» uten internat.

— — —

La oss slutte med sportsstevner bare for utviklingshemmede, med beundrende foreldre og venner på tribunene. Det betyr u t s t i l l i n g, ikke integrering av elevene!

— — —

Det er falsk integrering å late som om de åndssvake ikke eksisterer.

De funksjonshemmede i regjeringserklæringen

Den 24. oktober la den nye regjeringen Korvald fram sin tiltredelseserklæring, og i de politiske vurderinger som fulgte ble det understreket at den ikke inneholdt noe sprengstoff.

Også sosialpolitikken ble trukket opp med nokså runde formuleringer, men leser vi erklæringen i sin helhet er det interessant å merke seg hvordan de funksjonshemmedes rettigheter blir understreket i flere sammenhenger. For bare få årtier tilbake ville det vært sprengstoff at en politisk erklæring på topplanet beskjeftiget seg med hensynet til denne gruppen. I dag finner vi det selvsagt. Samtidig er det nyttig å merke seg hva statsminister Lars Korvalds ministerium forplikter seg til ved starten av sin regjeringstid.

For åndssvakeomsorgen kan det bli nyttig — og nødvendig — å komme tilbake til de gitte løfter. Derfor disse klipp fra regjeringserklæringen:

Om arbeidslivet:

Regjeringen vil søke å oppnå en bedre samordning av arbeidsmarkeds- og distriktspolitikken. Arbeidet med en landsplan for vernet sysselsetting vil bli fulgt opp og innsatsen forsterket på dette felt.

Om sosialpolitikken:

Regjeringen vil arbeide for å bedre forholdene for minoritetsgrupper og andre vanskeligstilte grupper i samfunnet, slik at alle får del i velferds- og velstandsutviklingen.

Regjeringen vil intensivere arbeidet for de funksjonshemmede og påskynde reformene innen eldreomsorgen.

Regjeringen vil arbeide med å øke utdannelseskapasiteten for personell innen helse- og sosialsektoren.

Regjeringen går inn for å revidere vår helse- og sosiallovgivning, bl.a. med sikte på bedre koordinering av tjenestene og en smidigere saksbehandling.

Regjeringen vil sørge for at helseinstitusjonene får en bedre geografisk spredning, og at utkantstrøk får en betryggende helseservice.

Om frivillig innsats:

Regjeringen vil at de private organisasjoner og institusjoner i helse- og sosialsektoren fortsatt må sikres virkemuligheter som et supplement til det offentliges virksomhet.

Om utdannelse:

Regjeringen vil arbeide med spørsmålet om førskoleundervisningen, fremme integreringen av de funksjonshemmede i det ordinære skoleverk og sikre de private skoelrs plass i skoleutbyggingen.

Trives på skolen med andre barn

..I samme skole som andre barn, men med spesialundervisning i eget opplegg, er en integrering som nå blir prøvet flere steder i landet, med gode resultater. På et møte i Oslo i november om de psykisk utviklingshemmede og grunnskolen ble det orientert om tre forsøk, på Ila skole i Trondheim, på Hovden skole i Ørsta og på Lambertseter skole i Oslo.

— Vi venter oss store problemer ved å plassere elever med så store psykiske handicap i vanlig skole, men problemene er uteblitt, forteller skolestyrer Olav Marøy fra Ørsta. Han fortalte at elevene på grunn av sine psykiske og fysiske handicap ikke kunne bli fullstendig integrert i elevflokken, men kontakten mellom dem var god, og gruppen er fullt ut akseptert i skolemiljøet. Dette har både vært en god sosial trening for de utviklingshemmede, og det har gitt de andre elevene proktisk øvelse i å ta hensyn til mennesker med handicap.

Skolestyrer Marøy mente at dersom forsøk andre steder gir de samme resultater, kan det skapes presedens for utbygging av opplæringstilbud for psykisk utviklingshemmede mange steder i landet.

Spesialskolelærer Åse Gilleberg ved Lambertseter skole og skolestyrer Edel Lyngvær fra fra Klæbu kunne fortelle om lignende erfaringer. På Lambertseter har åtte elever i alderen 11 til 18 år sin egen paviljong med to klaserom. Sju er mongoloide og en elev er hjerneskadet. Det har ikke vært vansker med selve integreringen, men problemet er at gruppen er for stor for felles undervisningsopplegg.

Lærer Åse Gilleberg understreket forøvrig at integreringen i de vanlige skolene ikke kan skje ved at noen elever settes inn i vanlige klasser. De må få sitt eget undervisningsopplegg i egne enheter som får arbeide i vanlige skoler i nær kontakt med de andre elevene.

I Oslo har åtte-ti foreldre meldt sine psykisk utviklingshemmede barn på de skolene de sokner til fra høsten 1973. Det blir en utfordring til skolemyndighetene om å søke å løse undervisningen for dem med tilbud på samme skole som andre barn.

Forsøket ved Ila skole i Trondheim som vi tildigere har fortalt om i Hjertebladet, begynte ved at Klæbu sentralhjem i 1970 tilsatte en reiselærer med oppgave å ta seg av alle psykisk utviklingshemmede i Trøndelags-fylkene. I Trondheim var det lange ventelister ved Røde Kors daghjem, og Trondheim skolestyre reagerte positivt på en rammeplan for undervisning for psykisk utviklingshemmede. Resultatene ved Ila skole eter et års undervisning er større selvstendighet hos alle de utviklingshemmede elevene. Skolen søker nå om tre lærerposter for slike elever.

Norske fagfolk på verdensmøte:

Forskning på toppnivå

Trøstesløst for majoriteten

— Hva var det mest imponerende ved verdenskongressen for åndssvakeomsorgen i Montreal?

Bestyrer Edith Arnesen ved Ragna Ringdals daghjem og skole i Oslo, medarbeider i norsk åndssvakeomsorg siden 1939, behøver ikke å tenke seg lenge om:

— At tre tusen fagfolk, foreldre og frivillige fra hele verden kan lytte og diskutere i dagevis, alle besjelet av det samme ønske, å legge forholdene for de psykisk utviklingshemmede best mulig til rette i samfunnet, sier fru Arnesen.

Hennes private funderinger fra fast tilhørerplass i Le Grand Salon på Queen Elizabeth Hotel hadde ellers adresse hjemover og utover:

— Tenk at alle vi kan sitte her, og samtidig vite at arbeidet i daghjem, skoler og institusjoner rundt om på kloden allikevel går som det skal!

Nå bør det vel også sies at kjempemønstringen ikke bare var av det gode. Kongressen ble for stor, det var vanskelig å få med seg akkurat det man hadde tatt sikte på, ikke minst fordi det fullstendige program først ble utlevert ved ankomsten.

Det er så sin sak å velge mellom over hundre foredrag og et femtitall filmforestillinger!

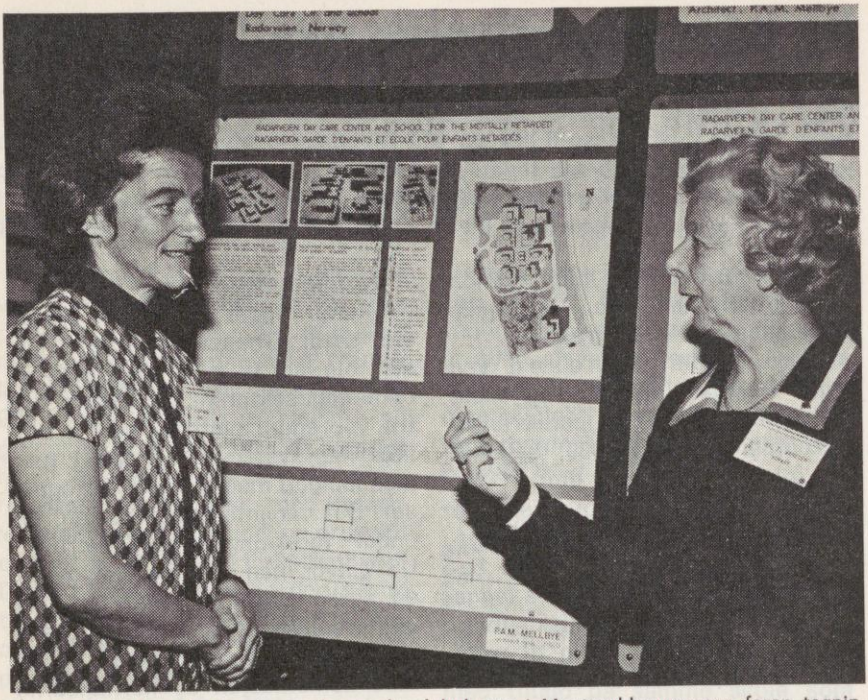
— Inntrykkene etter det jeg valgte ut av programmet, blir at vi på mange måter ligger godt an i Norge, sier Edith Arnesen. — Mye av det som ble lagt fram fra daghjems- og barnehagesektoren, var kjente ting fra vår egen hverdag, selv om vi ikke har systematisert det i treningsopplegg med tekniske betegnelser. Det var interessant å høre om endel forskningsforsøk, særlig i USA, hvor man både har nok midler og personell til rådighet for slike pilotprosjekter. En kvinnelig amerikansk professor fortalte om forsøk med kombinasjon av normalbarnehage og psykisk utviklingshemmede barn med betjening i forholdet 1 til 1.

Så godt bemannet ville vi vel aldri få et daghjem i Norge, selv ikke på forsøksbasis. Personlig er jeg også i tvil om det er ønskelig. Det ene barnet blir avhengig av den ene voksne når forholdet er 1 til 1, og vi mister gruppedynamikken og den enkeltes identitet.

Glemmer de dårligste?

— Store konferanser får ofte en slagside, hva med Montreal?

— Det ble snakket svært meget om undervisningen. Utbyggingen skal nå skje på skolesektoren. Jeg er litt redd for at man dermed glem-

Bygger vi for stort? spør to av de norske deltakerne i Montreal-kongressen foran tegningene av Radarveien Daghjem og skole i Oslo. Barnepsykiater Berit Koppang (t.v.) og bestyrer Edith Arnesen var ivrig opptatt med å sammenligne utkast og fotos på den internasjonale arkitekutstillingen.

mer de laveststående. De fleste institusjoner vi besøkte hadde mer høyststående klientell enn vi er vant med. Bare et par steder så vi noen av sterkest skadede som utgjør en stor prosent av belegget hos oss.

Frivillige som personell

Frivillige medarbeidere i selve institusjonene var et nytt innslag for de norske deltakerne i Canada. Ved flere kanadiske institusjoner innrømmet man åpent at det daglige arbeid var helt avhengig av de frivilliges innsats. Det nye Lincoln Development Day Centre i Ontario, ikke langt fra Niagara-fallene skulle ha 40 pasienter når innkjøringstiden var over. Mange av dem var dypt åndssvake med stort pleiebehov. Daghjemmet hadde 14 fast ansatte, og resten frivillige. 40 frivillige, mange av dem foreldre, sto på personell-listene og ble innkalt i puljer til faste vakter. De hadde fått innføring i arbeidet på forhånd og deltok i møter sammen med fagfolkene.

Det kanadiske institutt for psykisk utviklingshemmede i Toronto

«Alle søkere må være alvorlig utviklingshemmet», heter det i instruksene for et nytt dagsenter i Niagara-området, Lincoln Developmental Day Centre. De norske kongressdeltakerne besøkte sentret og var ikke i tvil om at instruksene var fulgt. Denne lille piken som fru Ragna von Riegen, Kristiansand S. forsøker å få kontakt med, var 12 år gammel.

som samarbeider med York universitet, hadde også frivillige spesialtrenet for hjemmebesøk sammen med sosialarbeidere og fysioterapeuter. Studenter som ville vite mer om åndssvakeomsorgen, gjennomgikk kurser og fungerte som faste ferieforeldre for psykisk utviklingshemmede. Instituttet hadde et høyt faglig nivå og var rådgiver for staten og organisasjoner, men vek altså ikke tilbake for å bruke ufaglært arbeidskraft.

Alle bygger for sine —

— Kanadierne hadde koordineringsproblemer akkurat som hos oss, sier Edith Arnesen. — Det ble lett overlapping når flere frivillige organisasjoner arbeidet på hvert sitt felt.

— Vi er åpenbart ikke alene om å

mangle det samordnende organ. Hver enkel organisasjon forteller at de bygger ut for sitt klientell, men hvis man i neste omgang har et konkret tilfelle, en pasient som skal plasseres, nei, så er det ikke plass for nettopp et slikt kasus. Vi trenger en instans som bestemmer at nå skal vi bygge ut på d e t feltet eller på d e t, og så får andre hensyn vente.

*

En av de norske deltakerne i Montreal, — barnepsykiater Berit K o p p a n g fra Helsevernet for psykisk utviklingshemmede i Oslo, hadde grundigere sammenligningsgrunnlag enn de andre når det gjelder omsorgen ute og hjemme. Det siste året har hun bodd i Indianapolis i Indiana, 50 norske mil fra Chicago og vært «bare» husmor og og mor mens hennes mann arbeider som gjesteprofessor i veterinærmedisin ved universitetet. Det er blitt tid til ganske mange institusjonsbesøk i løpet av dette året.

— Det kan trygt sies at de skandinaviske land ligger langt fremme i omsorgen for de psykisk utviklingshemmede, spesielt fordi vår sosiale service er så mye bedre, sier dr. Berit Koppang. En blir slått av kontrastene her borte — fra de mest avanserte institusjoner hvor det drives forskning med toppkvalifiserte fagfolk og en imponerende innsats for å finne fram til anvendbare treningsmetoder som kan bedre de utviklingshemmedes fungering.

Men disse klinikkene er bare tilgjengelige for noen få. Det store gross har intet eller meget utilstrekkelige tilbud, og det er særlig tilfelle for de multi-handicappede.

Den store majoritet av moderat og dypt åndssvake er henvist til de kjempestore statshospitaler med institusjonsmiljø i vår negative betydning av ordet. Noen har opptil 6 000 pasienter som sover, spiser og oppholder seg på de samme store salene. Det arbeides med å få avskaffet eller iallfall bygget ned disse mamutt-anstaltene, men det store problem er rekruttering av personell.

Det misunnelsesverdige i Norge — fra amerikanernes og andre lands synspunkt — er det offentliges økonomiske ansvar. Selv på statshospitalene må foreldrene betale betydelige beløp i måneden for sine barns opphold. Hvis de ikke har mulighet til å skaffe pengene, kan de få hjelp fra det offentlige. Men det regnes for fattigunderstøttelse, og folk sliter gjerne helsen av seg for å unngå et slikt stempel.

300 kroner for en time hos legen

— På det psykiatriske felt er det om mulig enda verre, sier dr. Koppang. En time hos en psykiater koster 47 dollar eller over 300 kroner, og ved et sammenbrudd må man gjerne gå både to og tre måneder til psykoterapi. Litt billigere, bare 15 dollar timen, er det på stats- og universitetsklinikkene.

De amerikanske forskningsprosjekter innenfor åndssvakevernet blir studert av fagfolk fra hele verden og vil på den måten komme

«Ro ro il fiskeskjær» ville vel norske barn synge hvis de gynget i disse stolene. I Torontos senter for psykisk utviklingshemmede ble de også satt på hodet etter hverandre og brukt som tunnel til å krabbe gjennom.

langt flere tilgode enn det lille pasienttallet ved klinikkene.

Dr. Koppang har bl.a. besøkt Parsons treningssenter i Kansas som var tilknyttet universitetet i Kansas og understøttet av føderale midler fra Washington. Parson har et veldig aktivt treningsopplegg for tildels dypt retarderte barn og ungdom. Adferdsterapeuter arbeidet målbevist ut fra belønning og «straff»-prinsippet for å trene opp selvhjelp og sosial adferd. Prinsippet er ellers ikke ukjent fra alminnelig barneoppdragelse. Dette programmet var ment som et mønster som skulle komme alle US-stater til gode.

Parsons treningssenter hadde 700 barn i alderen 6—21 år. De bodde i små hytter med «bare» 32 barn i hver. Selve oppbyggingen var ikke så imponerende. Det var derimot den aktive tilnærmingen med bl.a. fysisk aktivitet, musikkaktivitet osv. for å få elevene ut av isolasjonen.

Det var spesialtrenede folk som overvåket systemet, og de hadde oppnådd gode resultater bl.a. med helt autistiske barn som måtte trene med belønning eller mangel på belønning i månedsvis for å kunne rekke hånden frem når de ble bedt om det.

Spesialistene på Parson var varme mennesker. Men i hendene på kalde fagfolk er jeg redd barnet blir borte i systemet, sier dr. Koppang.

Ut i samfunnet - Er politiet forberedt?

Over hele verden vil stadig flere utviklingshemmede mennesker gå ut i samfunnet og leve i fellesskap med andre i stedenfor å bli oppbevart i institusjoner. Dette øker kravet til lovens håndhevere, politiet.

Tar politiutdannelsen hensyn til å skape forståelse for de utviklingshemedes behov og muligheter? spør Dolores N o r l e y, tidligere formann i Floridas forbund for psykisk utviklingshemmede barn. Fru Norley berørte i sitt foredrag på Montreal-kongressen en konsekvens av normaliseringen som vi hittil har beskjeftiget oss lite med her hjemme.

Dette er ingen bønn om spesielle privilegier.

Tvertimot, det er et spørsmål om hvordan vi kan sikre oss at utviklingshemmede samfunnsborgere blir behandlet med fulle menneskerettigheter på et område som vi hittil har forsømt.

Utviklingshemmede mennesker kommer ikke i vansker med politiet. De kommer i vansker med et uforstående samfunn, og politiet blir mellommenn.

Disse mellommenn trenger å bli opplært i hvordan de skal behandle de funksjonshemmede de kommer i berøring med, til fordel for begge parter.

I alle land ønsker politiet å få fullt kjennskap til utviklingshemning. De liker ikke å være usikre, famlende, fryktsomme eller fiendtlige i sin holdning. De betrakter med rette seg selv som voktere av sikkerhet og harmoni. De blir skremt av muligheten til uberettiget arrestasjon på grunn av manglende forståelse for en ny situasjon. Ingen er ivrigere etter å bli informert enn en klasse på politiskolen.

Tradisjonell politiutdannelse inkluderer utviklingshemning — hvis den i det hele tatt nevnes — under sekkebegrepet «mentalt syke». Det er uheldig at også vi fortsatt bruker adjektivet «mental». Det skaper forvirring.

De blir synlige

Den normaliseringsbevegelse som vi opplever i alle land, betyr at et økende antall utviklingshemmede mennesker går ut i samfunnet eller fortsetter å tilbringe hele sitt liv der, i steden for å oppbevares i institusjoner som tidligere. Dette skaper et stadig økende behov for trenede politifolk som forstår deres behov og muligheter.

Gruppehjem blir åpnet overalt i vanlige boligstrøk.

Beskyttede verkstedsarbeidere reiser daglig lange veier med busser og tog.

Multi-handicappede personer gjør mer bruk av tilbud om rekreasjon, behandling, trening og utdannelse.

Klienter som utdannes i beskyttede verksteder blir synlige, mobile, arbeidssøkende og konkurransedyktige arbeidere i den normale samfunnsstrøm. Og selv de som

ikke når så langt, er naboer til noen, klienter hos mange, kunder hvor som helst og fotgjengere som omgås alle.

Ingen venter at en politimann skal være adferdsterapeut. Men han må kunne bedømme, ofte meget raskt, publikums adferd i forhold til det normale samfunnsmønster.

Når utseende, holdning eller opptreden avviker svært meget fra det trange spillerom for normer vil vedkommende trolig bli gjenstand for en viss overvåking eller uro fra politiets side. Dette er politiets fremgangsmåte uten at det fører til arrestasjon. Hvor det er hensiktsmessig, må målet være å holde det der: unngå arrestasjon.

Misforståelser har vært årsak til utallige arrestasjoner og innbringelser. Her er det ikke snakk om lovbrudd. Vi må ta sikte på bedre beskyttelse slik at vi unngår at en person skal være nødt til å passere rettsapparatet der det ikke er nødvendig.

To timer i Florida

I 13 år har politiskolen for West Palm Beach i Florida som utdanner 120 politimenn årlig for 50 kommuner, gitt to timers innføring i hvordan man skal kjenne og behandle utviklingshemmede borgere.

På anmodning fra Florida forbund for utviklingshemmede barn har nå Floridas Politi godkjent dette minikurset som obligatorisk for all politiutdannelse i staten Florida. De to timene etter mønster fra West Palm Beach har gått inn i et treningsprogram på 280 timer.

Det er fire hovedemner i sentrum for det politiet trenger å vite:

1. Hvordan man ser at det dreier seg om en psykisk utvikingshemmet?
2. Hvordan skal de bli møtt og behandlet?
3. Hvordan man kan søke hjelp og råd i en krisesituasjon?
4. Er de voldsomme?

Innføring i problemene må starte med årsaker og beskrivelser av typer og grader.

Når det går op for en politi-elev at han eller hun i morgen, på ett minutt, kan bli funksjonshemmet for livet i en motorsykkelulykke med hodeskader, begynner han å identifisere seg med problemene og innser det logiske i å godta en bred skala av harmløs avvikende adferd.

Jeg har aldri undervist en politiklasse uten at en eller to elever enten har stanset igjen etter timen, eller spurt under debatten — «Kan jeg snakke om min lille gutt», eller kanskje «Hva med en liten pike som —».

To timer dekker bare spredte informasjoner, men det er en begynnelse, og i de fleste tilfeller mer enn det som kan gjøres på annen måte.

Med enkle spørsmål

Hvordan kan politiet se at det dreier seg om en psykisk utviklingshemmet?

Det finnes naturligvis ingen enkel metode, særlig fordi det ikke finnes noe felles fysisk symptom på psykisk utviklingshemning.

Men en rask orientering kan man

oppnå ved å stille spørsmål om skole, verksted, treningssenter, jobber, kjennskap til penger, transportmidler og reisemål. Dette gir bare en pekepinn, men kan utfylles dersom politimannen kjenner helsevernets opplegg og vet hvor klienter og elever er å finne.

Det må advares mot at man trekker gale slutninger om utviklingshemning basert på de førsteinntrykk man får av epileptikere, cerebral paretikere, narkotikere eller følelsesmessig ubalanserte personer.

På den annen side forekommer det at utviklingshemmede personer og spastikere blir innbrakt fordi man anser dem for å være under innflytelse av narkotika eller alkohol.

Hvordan behandler politimannen en utviklingshemmet?

Som han selv ønsker å bli behandlet. Det må være den gylne regel. Det er viktig å innprente at den psykisk utviklingshemmede er mer l i k deg enn u l i k deg, at hans behov er de samme som alle andre menneskers behov: å bli respektert, beholde sin verdighet, bli behandlet som et menneske som teller.

Hele holdningen må prøves på det menneskelige, ikke på det utilstrekkelige. Vis objektiv vennlighet, offisiell myndighet parret med forståelse for de skranker som frykt og engstelse skaper.

Den utviklingshemmede forstår ofte mye mer eller mye mindre enn deres reaksjoner skulle tyde på. Svært ofte blir de skremt av en uniformert person som stiller spørsmål. Dette kan skape tallrike tragedier som kunne vært unngått.

Politiet blir tilkalt

Når er det naturlig at politiet blir tilkalt?

Naboer blir gjerne uroet av en person som slentrer omkring, eller trenger seg inn på privat område fordi han eller hun har gått seg bort eller blir tiltrukket av barns lek på et nivå som ligger nær deres eget. Så blir politiet tilkalt.

Bagatellmessige tyverier eller harmløse streker kan være en stum bønn om oppmerksomhet, manglende kunnskap om at det er galt, eller utnyttelse fra intelligente kriminelle. Rømninger og hærverk forekommer mer blant høyerestående utviklingshemmede.

Noen ganger vil politimannen bringe på det rene at den utviklingshemmede er et offer for kriminalitet eller for avvikere.

Hvor kan politimannen søke hjelp og råd i en akutt krise?

Her er det viktigst at politiet «kjenner landskapet» og vet hvilke muligheter som finnes.

For det første kan han — unntatt i tilfeller med klare bevis på en forbrytelse — som regel ta seg tid til å spørre langsomt og nøyaktig. Han kan følge vedkommende hjem eller til skolen eller arbeidsplassen for å avklare saken og si fra om det inntrufne. Han kan ta den anklagede eller forvirrede med til politistasjonen og be om hjelp hos vakthavende adjutant. Eller han kan kontakte en av de organisasjoner eller sentra som han har hørt om under kurset på politiskolen.

Alle spør om vold

Er de voldsomme?

Dette er det vanligste spørsmål som politielevene kommer med.

Voldsom adferd er ikke innebygget i utviklingshemning. Svaret er at de reagerer med vold i de samme situasjoner hvor en hver annen vil gjøre det: Når de blir truet, når de er mentalt syke, når de blir presset og desperate. Så snart politiet forstår dette, er motstanden svekket og muligheten for samarbeid er dermed skapt.

Den eldgamle sammenblanding av utviklingshemning og mental sykdom representerer den største hindring for å møte den utviklingshemmede med verdighet og rolig tillit. Vi sliter også med den evinnelige myten om kjempekrefter og outrert seksualdrift.

Internasjonalt krav?

Mini-kursenes suksess står og faller med utdannelsen av forelesere. Politietaten og Floridas forbund for psykisk utviklingshemmede barn holder med jevne mellomrom endags seminarer hvor spesialister på psykisk utviklingshemning som ønsker å bli forelesere, møter en ny klasse politiskole-elever. Mini-kurset blir først gjenomgått, og resten av dagen blir brukt til diskusjoner og spørsmål.

President Nixons komité for psykisk utviklingshemning samarbeider med Florida-forbundet for å få det internasjonale politiforbund til å godkjenne en fast plan for orientering om psykisk utviklingshemmede i all politiutdannelse.

I daghjem med andre barn

Sosialdepartementet har i et brev til forbruker- og administrasjonsdepartementet i november pekt på at kommunene prinsippielt bør ha ansvaret for en videre utbygging av daginstitusjonsordningen til også å omfatte funksjonshemmede barn som har behov for sosialt samvær med andre barn.

— I tilfeller hvor det ikke er mulighet for kommunal finansiering, vil det være naturlig med statlig støtte, mener Sosialdepartementet.

Bakgrunnen for brevet er at det i den senere tid har kommet stadig flere henvendelser og søknader til Helsedirektoratet i forbindelse med integreringsforsøk av funksjonshemmede barn i daginstitusjoner.

I de fleste tilefeller gjelder henvendelsen de merutgifter som slike forsøk skaper, spesielt lønnsutgifter til barnepleiere og småbarnspedagoger. I endel tilfeller har Helsedierktoratet funnet forslaget til forsøksvirksomhet så hensiktsmessig og faglig forsvarlig at det er gitt et engangstilskudd av velferds- og trivselsmidler, slik at virksomheten kunne komem i gang.

Sosialdepartementet peker på at det er betenkelig å gi engangstilskudd til slike forsøksordninger uten å sikre fremtidige driftsmidler til de daginstitusjoner hvor det viser seg at ordningen har gitt pasitive resultater. Her må altså kommunene ta ansvar for den videre utbygging mener sosialdepartementet.

Drikk

TETLEY TE

MASCOT

Tobakk — Frukt — Sjokolade

ved Hotell Vic

PORSGRUNN

GUTTORM HENDEN
INGENIØR- og RØRLEGGERFIRMA
Torshovgaten 4 — Oslo
Telefon 37 91 32

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
SOLBERG & ANDERSEN A/S
Brynsveien 5 - OSLO 6 - Tlf. 20 82 12

GRORUD BOK & PAPIR
Bergensvn. 8 - Tlf. 25 38 76 - Grorud
Bøker - Papir - Skrivesaker

ROBERT VARPE TREVAREFABRIKK
Teie — Telefon Tønsberg 21 3 45

ANDERSEN & LENSBERG
ALT I GRAVING —
OPPLESSING OG TRANSPORT
Telefoner 29 213 - 29 243 — Sem

A/S HAGEANLEGG
Flaggstenger - Stiger - Hageporter
Tørkestativer - En gros - En detail
7056 Moholt - Trondheim - Tlf. 38 176

THOROLF KRISTIANSEN
Kjøtt — Fisk — Kolonial
Åsheim - Ås
Telefoner: Ås 16 - 154 - 371
Vel assortert i dagligvarer

ALL FYSIKALSK BEHANDLING
Også i hjemmene
LILLEMOR JENSEN
Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05
Statsaut. sykegymnast

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.
Over 20 års erfaring.
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

Regnskapsoppdrag utføres
A. TORP
Regnskapskontor
Tlf. 21 74 85

ODD HAGEN
GLASSMESTER
Magnor — Tlf. 37 606
Lager av Drammens Isolerglass
Kontakt oss — Hurtig levering

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

Normalisering — til passiv nytelse eller skapende liv

Av dr. JEAN VANIER*)

Når jeg skal snakke om normalisering og om boligformer for psykisk utviklingshemmede voksne, må det bli ut fra åtte års erfaring med å leve, arbeider, spise og be sammen med de handicappede. Men denne erfaring er begrenset, den omfatter de såkalte sterkt tilbakestående voksne, men også slike som er mindre tilbakestående, men som lider av adferdsskader eller personlighetsproblemer. Erfaringene skriver seg også fra min nære kontakt med de andre Ark-sentra i Frankrike, India og Canada.

I tillegg til deres viktigste handicap som skyldes sykdom, ulykke eller arvelige faktorer, har mange menn og kvinner i våre hjem enda en alvorlig skade — en dyptgripende personlighets-forstyrrelse. De er blitt overlatt til seg selv i ung alder eller har levet i et familiemiljø uten varme og forståelse. De føler seg utstøtt, foraktet, avvist og unyttige, en byrde som samfunnet og deres familie må bære.

Min erfaring skriver seg fra menn og kvinner som ikke har noe annet hjem enn det vi har vært i stand til å gi dem. Derfor er våre hjem ikke bare et pensjonat eller et hospits for unge yrkesaktive. De er ikke et midlertidig oppholdssted på veien gjennom livet. Våre hjem må danne grunnlag for en tilværelse med trygghet, orden og livsinnhold.

Det ligger i den utviklingshemmedes natur å føle utilstrekkelighet. Han kan ikke klare seg selv og leve alene, han kan ikke mestre alle sammensatte problemer som det moderne samfunn stiller ham overfor. Han trenger å oppleve at han blir tatt hånd om. Hvis denne beskyttelse mangler, vil han snart føle seg knust av samfunnskreftene rundt seg.

Hvis han vet at han får støtte og kjærlighet, hvis han kan arbeide i et miljø hvor han blir forstått, kan han bli en positiv skapende person som sprer glede til sine omgivelser.

Men mangler denne støtte og forståelse ,vil usikkerheten gå over i angst og angsten i aggresjon og vold — eller i flukt fra virkeligheten inn i sinnsykdom.

Mitt liv sammen med menn og kvinner som har vært innesperret i psykiatriske sykehus i årevis, har lært meg hvor totalt forandret de kan bli av å leve i en familiesituasjon hvor kjærlighet og en følelse av frihet dominerer. I små hjem blir fenomener som aggresjon, frykt, depresjon og forstillelse gradvis skrellet vekk, og tilbake står den utviklingshemmedes egen personlighet med evne til ømhet, omtanke og vennskap.

*) Foredrag på den 5. internasjonale kongress om psykisk utviklingshemning, Montreal oktober 1972.

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615
Halden

LARS T. VIGRE

SKOTØYFORRETNING

Sandnes — Tlf. 61 282

AASHOLT LANDHANDEL

Alt I Dagligvarer

Garn og Kofter

Berg st. Tlf. 95 167

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.

Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. — Tlf. Halden 83 443

BERG HANDEL

Alt i dagligvarer

Berg st. — Telefon 95 203

JANSENS BLOMSTER

Sandnes — Telefon 61 142

KONTAKT

Elektrisk Forretning
Aut. Installatør
Horten — Telefon 43 220

TRYGVE LIHAGEN

Papirhandel — Kontorrekvisita

Strandvn. 24 — Gjøvik — Telefon 72 515

OSVALD HOLMEN A/S

AUT. RØRLEGGER — RØRHANDEL

Gjøvik — Sentralbord 72 200

BJERKS TREVAREFABRIKK

Spes.: Garderobeskap

Sandnes — Telefon 63 260

ALFRED NOMME

Hans Jacob Roksund
BLIKKENSLAGERVERKSTED

Tlf. 23 607 Skien - Priv. 30 389

Bygningsarbeider - Venilasjonsanlegg

Besøk

SEEBERGS PARFYMERI OG HERREFRISØR

Sommerfeldtsgt. 3 - Gjøvik - Tlf. 71 934

HELGE NYLENNA

SERVICESTASJON

Vegsund — Telefon Ålesund 40 471

SØRUMSAND GJESTGIVERI

Sørumsand — Telefon 72 70 41

Dagens middag anbefales

2 retter kr. 11,—. Alt inkl. og a la carte

Øl og mineralvann

I fengsel

I de vestlige land og vel også i øst, har myndighetene allerede i en årrekke vært klar over at de store institusjoner er en skandale. Jeg har sett sykehus for «underutviklede» med 1 500—2 000 senger i Canada. Jeg har sett dem i Frankrike, India, England og Danmark.

Det er en skandale å sperre utviklingshemmede inne i et slags fengsel. De oppholder seg i store sovesaler sammen med andre som ofte er sterkere skadet enn dem. De har ingenting utviklende å ta seg til, de blir tatt hånd om av sykepleiere eller voktere som er altfor få, de får store doser medikamenter, de henfaller til håpløshet.

Disse sykehus eller fengsler kan være både rene og hygieniske, men de er kjemisk renset for intimitet og varme. Personalet er en gruppe profesjonelle som enten ikke har tid eller ikke evner å knytte vennskap med disse skadede mennesker. Det er en skjendsel at et demokratisk samfunn mishandler sine svakeste medlemmer på denne måten.

Slike anstalter er som et likhus for dem som er innesperret, men ofte også for dem som arbeider der. Leger, sykepleiere og pedagoger vet så altfor godt at disse mennesker kunne settes i stand til å åpne seg, utvikles og leve hvis det bare fantes et varmt familiemiljø og et egnet arbeid for dem. Personalet ved disse kjempeinstitusjoner gjør ofte en fantastisk innsats under umulige omstendigheter og vet bedre enn noen hvor umenneskelig systemet egentlig er.

En hvitbok

Myndighetene begynner å bli klar over skandalen. En hvitbok publisert av den britiske regjering om spørsmålet er et viktig tegn på dette. Det er nødvendig med en drastiisk nedskjæring i tallet på menn og kvinner som lever i store, anonyme og ulykkelige grupper, heter det i hvitboken. Det er viktig å skape hjem med human atmosfære som en del av livet i byer og småsteder.

Men det er ikke bare murene rundt de store anstalter som må rives, for murene er bare tegn på enda tykkere murer i menneskenes hjerter. Såkalte «normale» samfunn er redd for alle som bærer merkelappen «unormal». Vi må rive disse fryktens murer, koste hva det koste vil. Vi må lære å forstå at den svake har rett til liv og arbeid, rett til å ha sine gleder, skuffelser og håp. Vi kan ikke behandle dem som gjenstander eller som dyr.

Myndighetene kan bestemme at institusjoner for «tilbakestående» skal reduseres i antall, men det vil bare ha virkning i den grad den enkelte innbygger ønsker de utviklingshemmede velkommen med vennlighet og godvilje, og såsant de får medhjelpere i sine nye hjem som opptrer med ekte menneskelightt og omsorg.

Disse medarbeidere må være villige, for betaling eller uten, å leve fra dag til dag sammen med de svake som er skadet av sykdom og ofte også av familie og omgivelser. De må ikke bekymre seg om arbeidstid, lønn eller vilkår. Hvis den utviklingshemmede skal kunne leve

BILREK.
Bjørn Rist & Co.
Telefon 1 574 - Kirkenes
Telegr.adr.: «Bilrek»
Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita Forsikring

BJERKLI GUMMISERVICE A/S
Bilgummiverksted - Vulkanisering
Lillehammer — Telefon 50 806

GULV- OG TAKBELEGG KOMPANIET
Inneh.: Brødr. Myklebust
Postboks 170 — 4051 Sola
Tlf. 50 807 - 50 832 — Stavanger

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag
Hovedkontor i Steinkjer

INGJALD JØRANLI
Fisk en gros — Fryseri
Telefoner 52 227 - 52 228 — Lillehammer

LAURITZ ANDERSEN
Gullsmedforretning
Innehavere:
Magda Andersen og Elsa Andersen Utne
Kirkegt. 10. Stavanger. Telefon 21 251

EVEN BLIKSETH
Alt i kolonial
Lillehammer — Telefon 51 364

KLETTES MØBELUTSALG
Lillehammer — Telefon 51 288

AAS KAFETERIA - KIOSK
v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

GUDVEIG BRENNUM HJEMMEBAKERI
Hjemmebakeri
N. Ål — Lillehammer — Tlf. 52 184

Besøk
BOLLA KONDITORI
Skagen 14 — Stavanger — Tlf. 20 895

JONAS WALDELAND
Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

LEIF W. HANSEN
Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

ARNT SVENDSEN
Kjemisk Renseri — Fargeri
Rosenkrantzgt. 14 A — Stavanger
Telefon 24 064

LARS GRØNVOLD
Byggmester & Entreprenørforretning
Lillehammer — Sentralbord 51 636

og vokse, må han eller hun være absolutt trygg på det medmenneske som sier «Jeg elsker deg» — «Jeg vil være til for deg» — «Jeg vil dele alt med deg».

Eksperter eller medmennesker

Mennesket er ikke en hund som nøyer seg med en kurv å sove i, god mat, mosjon og lek. En utviklingshemmet trenger som ethvert annet menneske å oppleve hengivenhet og varme fra en annen. Da kan tillitsfullhet vekkes hos ham, tillit til ham selv, til livet og til andre — en ufravikelig betingelse for all menneskelig utfoldelse.

Som kjent har jeg lenge kjempet for at funksjonshemmede skal leve i små grupper i en hjemlig atmosfære. Men det er ikke huset i seg selv som er viktigst — størrelsen, arkitekturen og møbleringen. Mer avgjørende er hjelperne som skal skape klimaet, sjelen og ånden i hjemmet.

Den som er ansvarlig for hjemmet må være særlig våken for hver enkelts behov, oppmuntre til selvrealisering og størst mulig selvstendighet. Han eller hun må være i stand til å stimulere gruppen og skape et fellesskap som er mye mer verdifullt enn penger og komfort. En virkelig pedagog som skaper denne følelse av sikkerhet, kan gjøre underverker selv i store institusjoner og i forfalne omgivelser.

I dag krever myndighetene spesialutdannelse av de som skal arbeide med funksjonshemmede. Slik trening er nødvendig, men kan ofte hindre den spontane og menneskelige holdning som den ene person må ha til den andre. Noen mener til og med at den som skal føre en dialog med en utviklingshemmet person, må drive studier, praktisere gruppedynamikk og endog selv gjennomgå psykoanalyse. Dette kan være påkrevet for dem som skal omgås alvorlig mentalt syke mennesker, men slett ikke for dem som skal leve sammen med psykiske utviklingshemmede.

Erfaringene fra våre ulike Arksamfunn viser klart at mennesker uten spesiell utdannelse er i stand til å gi de utviklingshemmede meget fordi de nærmer seg dem uten «aprioriteter» og uten å tenke på dem som ualminnelige. De behandler dem som personer, og lytter til dem med den respekt som alle menensker har krav på.

Normalisere til hva?

I vår verden av i dag står vi overfor en alvorlig situasjon. Menneskene blir mer og mer deformert av sin utdannelse, av stress og konkurranse, av massemedia som TV og radio og hele systemet av materialistiske verdier. Det blir stadig vanskeligere å møte et medmenneske, vise følelse, lytte uten frykt og føle godhet for en annen, særlig hvis den andre viser seg å være «annerledes». Jo mere vi understreker verdien av kunnskap, effektivitet og nytte, jo mer står vi i fare for å underkjenne kvaliteter som nærhet, evnen til å lytte, raushet. Jo mer vi legger vekt på teknikk, jo mer risikerer vi å gå glipp av den dybdevirkning som skaper fred og fellesskap.

I dag forsøker vi å «normalisere» den funksjonshemmede. Hvis det betyr å ta ham inn i samfunnet, la ham leve i et familiepreget hjem og gi ham adgang til det samfunnet tilbyr av kommunikasjoner, svømmehaller, teater, klubber, kirker, friluftsliv osv. uten frykt for å bli avvist — da kan vi bare støtte og anbefale slik normalisering. Vi drømmer alle om et samfunn hvor den funksjonshemmede kan søke seg arbeid og bli godtatt med sine muligheter og begrensninger. Et samfunn hvor han kan delta i sin menighet uten at folk snur seg og glor, et samfunn hvor han kan delta i byens eller stedets liv uten å bli betraktet som «rar».

Men normalisering kan bety noe annet som jeg gjerne vil henlede oppmerksomheten på. Det kan bety at vi vil ha den funksjonshemmede til å leve som om såkalte normale mennesker i den vestlige sivilisasjon allerede har bestemt hva som skaper det lykkeligste og mest livgivende samfunn.

Kan vi ærlig si at dagens økonomiske og sosiale struktur gir menneskene de beste muligheter til å være seg selv? Hvis vi har hatt noen virkelig fremgang i forståelsen for den funksjonshemmede, så har vi fremdeles langt igjen til det jeg vil kalle åpenhet og fellesskap med ham. All reklame, størstedelen av den moderne litteratur, massemedia, TV, film, etc. stimulerer og øker eierglede, fortjeneste, verdier og prestisje, men sulteforer trangen til å dele med og lytte til andre.

Anstalter for «unormale», straffemetodene, ghettoene, fremmedarbeidernes kår, den skjeve fordeling av rikdom og muligheter, alle skillelinjer i verden — det er alt sammen en pekepinn om at den normale kanskje innerst inne er den unormale.

Lovprisningen av intelligens, eksamenspapirer og utmerkelser, jaget etter anselse og velstand — ofte uten hensyn til andre — kan tyde på at mer ekte og menneskelige verdier holder på å forkrøbles.

En bjørnetjeneste

Det er innlysende nødvendig å ruste den funksjonshemmede til å møte et samfunn preget av kamp, forakt, hensynsløshet og ringeakt for den enkelte. Han trenger konkret kunnskap og en indre holdning for å finne sin plass i verden. Men hvis vi samtidig sender ham uten dømmekraft inn i en individualistisk og ofte materialistisk livsstrøm, så bygger vi opp i ham begjær etter rikdom, leting etter egoistiske gleder og passiv nytelse uten skapende evne, seksuell utfoldelse uten kjærlighet og troskap.

Dette er en bjørnetjeneste mot ham selv og mot hele samfunnet. Den utviklingshemmede er dømt til å bli knust eller lære hvordan han kan knuse andre.

Er det ikke viktigere å lokke fram de mer menneskelige og personlige kvaliteter, hans anlegg for ømhet, gavmildhet, trofasthet, hans evne til spontan glede og tilfredshet i et fellesskap — uten at man dermed glemmer mulighetene for produktivt arbeid og størst mulig grad av

selvbestemmelsesrett? På den måten kan han eller hun lettere gli inn i vår materialistiske samfunnsform og finne sin plass der med sanne verdier i behold.

I dag setter foreldrene søkelyset på verdien av vårt nåværende utdannelsesystem. De ser tusenvis av barn motløse og rotløse, henfallen til narkotika og kunstige stimuli.

Stadig flere oppdager hulheten i et liv i nytelse uten tanke på alle dem som er fattigere. Skulle dette være det rette øyeblikk til å forfekte at våre nåværende samfunnsverdier er den rette livsnorm å sette opp for de funksjonshemmede?

De store institusjoner er en abnorm tilværelse. Vår splittethet, kløften mellom fattig og rik, vår materialistiske sivilisasjon med TV og reklame som stimulerer aggresjon og skaper fortvilelse, er også fullstendig abnorm.

Spørsmålet gjelder om den funksjonshemmede skal bli «normal», eller tvertimot om de «normale» skal åpne sine hjerter og kanskje bli litt mer menneskelige og gjør samfunnet skikket for fellesskap og brorskap.

I svake hjerter

Hvis det finnes et håp om at menneskeheten skal leve i fred, så må vi forsøke å lytte til menneskets dypeste lengsel slik den banker i de svakeste hjerter. I århundrer har mennesket satset på en utdannelse som bare understreker verdien av kunnskap og effektivitet. I dag når samfunnet har fått øynene opp for de funksjonshemmedes problemer, må tiden være inne til å finne en ny utdannelsesform og en ny livsstil som kan bli begynnelsen til det fellesskap alle mennesker egentlig higer etter.

Har vi menneskelighet nok til å innrømme våre feil og forsømmelser, mot til å gå mot strømmen, og kjærlighet nok til å gripe sannheten som ligger gjemt i de svakestes hjerter?

«Det som verden kaller enfoldig,
det utvalgte Gud seg for å gjøre
det sterke til skamme.»

Sosial-konsulent for Sogn og Fjordane

Ved fylkeslegekontoret i Sogn og Fjordane er sosionom Arne Røyrvik ansatt som sosialkonsulent. Hans hovedoppgave er å gi informasjon til funksjonshemmede og foreldre med funksjonshemmede barn. Det er videre planen å drive oppsøkende virksomhet i samarbeid med det lokale personell og organisasjonene.

Sosialkonsulenten vil stå til disposisjon med råd og veiledning både for enkeltpersoner, offentlige organer og private organisasjoner. Sosialkonsulentens adresse er: Fylkeslegen i Sogn og Fjordane, 5840 Hermansverk, tlf. Leikanger 5301.

HØRT I MONTREAL:

Det er farlig å bruke de store institusjoner som treningssentra for et normalt samfunnsliv. Det er en prosess som ikke kan foregå i isolasjon.

— — —

Vi må ikke vente til vi har fått nok småhjem. Vi må også reformere de store institusjoner, samitdig med at vi reformerer oss selv til å integrere de psykisk utviklingshemmede.

SOLGÅRDEN OGSÅ FOR PSYKIATRISKE PASIENTER?

De psykisk utviklingshemmedes feriested «Solgården» i Villajoyosa i Spania bør kunne utbygges slik at det kan ta imot pasienter fra alle våre 21 psykiatriske sykehus. Dette har jeg foreslått for helsedirektoratet, sier Jens Christian Arbo ved Rønvik sykehus i Bodø.

Det området «Solgården» disponerer er stort nok til at det kan utbygges til en hel landsby for pasienter for psykiatriske sykehus, mener overlege Arbo. Det enkelte sykehus vil ikke alene kunne reise penger til et slikt prosjekt, og myndighetene må inn i bildet.

Installasjoner og utstyr som er anskaffet til «Solgården» vil kunne benyttes av andre pasientgrupper, slik at man kan spare penger ved en eventuell utbygging, sier overlege Arbo.

351 millioner fyrstikk-ører

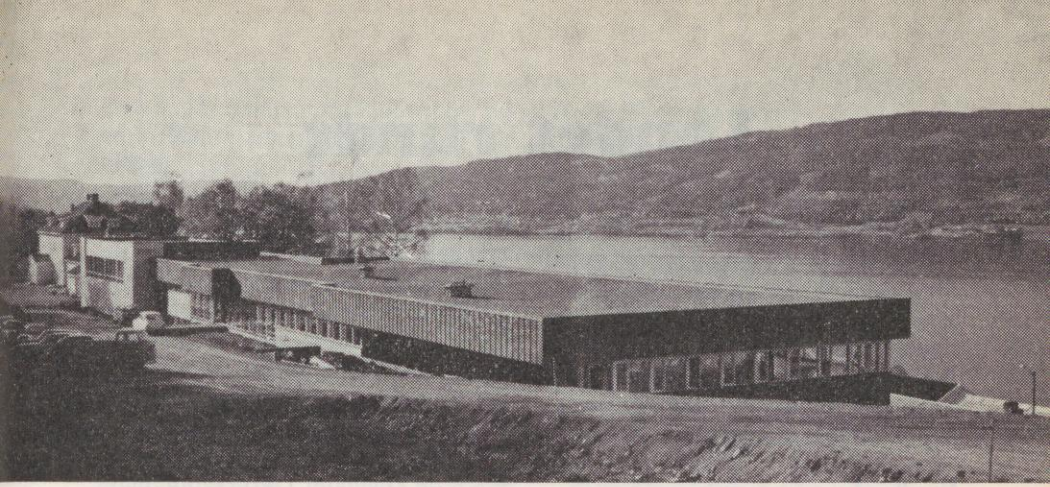
Prisstopp var et ukjent begrep da fyrstikkdirektøren F. H. Frølich i 1922 fikk forslag om å forhøye prisen på en fyrstikkeske med hele 50 prosent — fra to til tre øre. Og godt var det, for forslaget fra fruene Ingeborg Lind og Maxi Willumsen ble et virkelig gullegg for humanitært arbeid her i landet.

Da Institusjonen Hjelpestikker den 17. november feiret sitt 50 års jubileum, kunne F. H. Frölichs sønn, adm. direktør Otto I. Frølich ved Bryn Halden — Nittedal Tændstikfabrik A/S fortelle at den ene øren i overpris på fyrstikkesken er blitt til 23 millioner kroner. I dag er fordyrelsen langt mer beskjeden enn ved starten, fordi fyrstikkesken koster 15 i steden for to øre.

Åndssvakeomsorgen er blitt rundhåndet forsynt ved fordelingen av fyrstikkpengene til flere hundre institusjoner på den sosiale og medisinske sektor. I alt er det gått vel 3,5 mill. kroner av Hjelpestikkpengene til utbygging av institusjoner for psykisk utviklingshemmede. Eller for å være nøyaktig:

351 millioner hjelpestikk-ører!

Ingenting var mer naturlig enn at

Det nye skole- og aktivitetsbygget på Grimebakken som skal innvies i februar — tegnet av arkitektene Odd Bogerud Pedersen og Rolf Chr. Krognes. Det har kostet seks millioner kroner og er bygg nr. 25 ved institusjonen. Her er det rom for utallige aktiviteter i arbeid og fritid — fra svømmehall til keramikkverksted.

«gullgruben» Hjelpestikker feiret de 50 år i dobbelt jubileum med «sølvbruden» Grimebakken hjem og skole i Søndre Land, en av de institusjoner som kan takke Hjelpestikkene for sin blotte eksistens.

Det var nemlig en av de oppfinnsomme damer fra 1922, fru Maxi Willumsen som i 1947 kom til Oslo Røde Kors Barnehjelp med en halv million kroner til arbeidet for åndssvake barn fra Hjelpestikker. Siden økte tilskuddet til 1¼ million kroner fra Hjelpestikkene til Grimebakken.

— Skal man se forretningsmesig på det, må det vel sies å ha vært en god investering, den halve millionen som Hjelpestikkene ga for 25 år siden, sa fru Kari B r e d a l, Grimebakkens styreformann, under dobbeltjubileet. Hvis jeg ikke er helt på jorde når det gjelder regnekunsten, så er dette beløpet blitt 32 ganger fordoblet. Grimebakken representerer i dag — bare med sine bygninger — en bokført verdi på ca. 16 millioner kroner. Derav er 3,5 millioner kroner privat insamlede midler.

HØRT I MONTREAL:

Klasserommet er den dårligste plassen å lære den psykiske utviklingshemmede hvordan han skal leve i samfunnet.

Ved et vernet pensjonat i Canada hadde eieren — en frivillig organisasjon — underskrevet kontrakt med beboerne om at hjemmene deres aldri skulle vises fram for besøkende. Hvem tør i Norge?

Landet rundt

Finnmark og Troms

Skolestyret i Tromsø har enstemmig vedtatt å be formannskapet sørge for at rom i Solborg daghjem snarest blir brannteknisk sikret for undervisningsøyemed. Det trengs foreløbig skoleplass for fem psykisk utviklingshemmede elever.

Nordland

Foreldreforeningen for psykisk utviklingshemmede barn i Bodø har tatt initiativet til å få reist et daghjem som skal gi skole- og aktivitetstilbud. Foreningen arbeider også med å få i stand et fagbibliotek hvor foreldre kan skaffe seg faglitteratur om sine barns psykiske handicap.

Styret i Nord-Norges åndssvakehjem har søkt departementet om å opprette skole for hjelpepersonale i vernepleie ved Vensmoen i Saltdal.

Nord- og Sør-Trøndelag

Lærere fra Nord- og Sør-Trøndelag som underviser psykisk utviklingshemmede barn, har for første gang vært samlet til seminar på Klæbu sentralhjem. Initiativet var tatt av skoledirektør Trygve Jonsson, og det møtte 80 lærere i midten av november til et to dagers seminar på Klæbu. Lærere fra institusjoner og skoler fikk på den måten møte reiselærere som arbeider alene i distriktene ,og drøfte problemer og undervisningsopplegg. Elevene ved Klæbu hadde til ære for seminardeltakerne arrangert en liten popkonsert som gjorde stor lykke.

Elever på Klæbu har dannet eget kor og orkester under ledelse av Turid Midjo og Liv Laugsand. De reiser også rundt og gleder andre med sitt repertoar, og forleden besøkte de Levanger Lærerskole, hvor de tok alle hjerter med storm. Lærerskoleelevene syntes de to lederne hadde prestert et stykke «spesialpedagogikk» som det sto respekt av.

Lensvik kommune har sikret seg lån på 200 000 kroner til bygging av hjem for psykisk utviklingshemmde.

Bergen, Hordaland, Sogn og Fjordane

Bergen trenger 200 vernede arbeidsplasser, går det fram av en kartlegging som bystyret har tatt initiativ til. Et utvalg som ble nedsatt etter en interpellasjon om saken i mars i fjor, går inn for å få virksomhet i gang for psykisk utviklingshemmede i Industrihuset A/S, hvor kommunen disponerer lokaler. Videre bør virksomheten ved Åstvedt Industrier A/S utvides slik at det blir flere vernede arbeidsplasser.

Furuly barnehjem på Askøy får feriehjem. Foreldrelaget ved Furuly har kjøpt en eiendom på Reime-

grend på Askøy, og kjøpesum og ominredning kommer på ca. 140 000 kroner.

Friundervisningen i Bergen har i høst et kurs i båtbruk for psykisk utviklingshemmede. Deltakerne lærer sjøvettregler, seilmerker, hvordan de skal oppføre seg i båt og behandle båtutstyr. Videre bruk av brannutstyr og slukningsmateriell, foruten førstehjelp og svømming.

Hordaland fylkes sykehusnemnd går inn for at Bømlo daghjem på Sortland skal bygges ut til 20 plasser, og at det også blir reist et internat for 24 i tilknytning til daghjemmet.

Vestlandsheimen åpnet i november sin nye idretts- og svømmehall som har kostet 3,3 millioner kroner. De 300 elevene ved institusjonen har hittil måttet friste temmelige kummerlige forhold for sine idrettslige aktiviteter. Nå har de fått gymnastikksal på 200 kvadratmeter, et stort svømmebasseng og en mindre plaskedam, garderober, dusjer og lagerrom, og tre rom til fysioterapeutisk behandling. Det var Velforeningen som i sin tid tok initiativet til å få bygget idrettshallen.

Aust- og Vest-Agder, Rogaland

Sykehusenes fellesstyre har godkjent planene for behandlingshjemmet på Marnadal. Byggekostnadene blir vel 4 millioner kroner, og årlige driftsutgifter 1,5 mill.

Det første lekotek for psykisk utviklingshemmede i Vest-Agder vil bli opprettet i Kristiansand, trolig allerede fra nyttår.

Vestfold og Buskerud

Fylkeskomitéen for åndssvakeomsorgen i Vestfold gikk i høst til aksjon for å skaffe midler til utbygging av Fossnes og Solbø. Ved Solbø er tre paviljonger under bygging, men hjemmet skal også ha økonomibygg, aktivitetsbygg, gymnastikksal og svømmehall, funksjonærboliger, daghjem og barneparkering for de ansattes barn. I alt er utbyggingen av Solbø beregnet til 11,3 millioner kroner.

Vidaråsen i Vestfold er etterhvert blitt kjent utover landets grenser som en utradisjonell institusjon preget av idealisme og selvoppofrende innsats. På Vidaråsen snakkes det ikke om pasienter og personale. Her er man landsbyboer eller medarbeider, og i praksis er det intet skille. Landsbyboere og medarbeidere bor sammen, spiser sammen, arbeider sammen og har sin fritid sammen. Kort sagt, man lever som en familie, men med litt lavere tempo enn i effektivitetssamfunnet utenfor. Menneskelig likeverd med trivsel og glede er det viktigste.

I Hokksund er planene for et daghjem for psykisk utviklingshemmede i Buskerud under full utforming. Det er håp om at bygget skal stå ferdig i 1973.

Ungdommer fra Solberg ungdomsklubb inviterte nylig tenåringer fra Soltun åndssvakehjem til hyggekveld. Vertskap og gjester kom godt utav det med hverandre, og ungdomsklubben sender ideen videre til andre klubber som ønsker å utvide sitt erfaringsområde og sine arbeidsoppgaver.

Akershus

For skolen ved Emma Hjorths Hjem i Sandvika var det nylig en merkedag: Seks elever var ført fram til avsluttet yrkesopplæring, var skaffet arbeid og hadde flyttet inn på hybler utenfor institusjonen. Første etappe i et fire-årig pedagogisk forsøk var dermed avsluttet. Forsøksrådet for skoleverket har gitt prosjektet sin godkjenning. Når to år er gått, regner man med å ha høstet erfaringer som kan bli retningsgivende for en yrkessrettet opplæring av utviklingshemmet ungdom. Treningen tar både sikte på å klare seg ute i arbeidslivet og i en bo-situasjon i det åpne samfunn.

Oslo

Ragna Ringdals Daghjem og skole arrangerte også i år en idrettsdag for elevene. Stevnet ble åpnet med fanfare, flaggheis og musikk av Lilleborg skolekorps. Det var konkurranse i en rekke idrettsgrener, og gymnastikklærer Hans Graff understreker at de årlige stevnene inspirerer elevene til å drive fysisk aktivitet på egen hånd.

Orkerød ved Moss har fått nytt aktivitetsbygg til 1,4 millioner kroner med en rekke fritids- og treningstilbud for elevene.

Hedmark og Oppland

En desentralisering av åndssvakeomsorgen i Hedmark vil ved en rask utbygging spare mange millioner kroner, fremgår det av en innstilling som et seksmannsutvalg med fylkeslege Gustav Vig som formann har lagt fram. I dag er det ca. 390 institusjonsplasser, omtrent halvparten på Åkershagan og resten i seks hjem på Hedemarken, mens det i Østerdalen ikke er et eneste lokalt tilbud. Utvalget foreslår at det bygges hjem på Tynset, Koppang og Elverum, slik at fylket i 1980 får 570 plasser. Hvis innstillingen blir fulgt, blir det dessuten vernede pensjonater i Kongsvinger og Hamar.

Redd Barna i Hamar og omegn går inn for å få realisert sine planer om et integrert daghjem i nær fremtid. Daghjemmet skal bygges for 36 barn, en fjerdedel psykisk utviklingshemmede og tre fjerdedeler barn uten handicap.

Østfold

Fylkesutvalget har godkjent planene for bygging ved Østerbo åndssvakehjem av flere hybelhus med tilsammen 24 bo-enheter.

Mortenstua daghjem i Mysen som etter planen skal komme i gang til våren, vil bli integrert i fylkets helseplan. Det skal bli et daghjem med skole for psykisk utviklingshemmede barn fra kommunene i Indre Østfold.

I Halden er det planer om å bygge et hybelkollektiv, et såkalt vernet pensjonat for psykisk utviklingshemmede. Det skal gi plass for åtte elever fra Østerbo som skal arbeide i Halden.

G. I.

Kjøp alt på et sted — De får det i
SAGA MATSENTER
Magnor — Telefon 37 5 31
Alt i dagligvarer

ØSTLANDSKE VINDU — DØRFABRIKK
Brandval — Telefon Kongsvinger 25 6 21

KR. AMVIK
Landhandleri
Hvalstad
Telefon Asker 78 13 91

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

HOLLA SPAREBANK
*
Ulefoss

ARNE HOLM
Elektrisk Installasjonsforretning
Fjordgt. 47/49 - Trondheim - Tlf. 28 950

BESØK
WIGS FYSIKALSKE INSTITUTT
Strandgt. 17 - Telefon 72 9 56 - Gjøvik

FYSIOTERM
Fysikalsk Institutt
Kristiansund N. Telefon 74 450

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 838
Monteringer og Motorreparasjoner

HARALD HATLING EFTF. A/S
Fjordgt. 38
Trondheim — Telefon 27 045

KLEIVE HANDEL OG TØNNEFABRIKK A/S
6453 Kleive — Telefon Molde 42 322

A/S CURINGSENTRALEN
Strandgt. 3/5 — Gjøvik
Sentralbord 74 0 09
Produsent av STJERNEDEKK

A/S LYSKOPI
Nordregt. 23
Trondheim — Telefon 22 640

HJELDES MEK. VERKSTED A/S
Skips- og Industrireparasjoner
Trondheim - Telefon 21 924

KAREN STANGELAND
Kolonialforretning
Sola Telefon 50 192

BRØDR. DALBAK A/S
Kobber- og Blikkenslager
Kilen - Tønsberg - Telefon 12 336

JOHAN GJENDEM
Tidl. Brødr. Gjendem
Ovner - Kaminer
Elektriske husholdningsapp.
Molde Telefon 52 857 - 53 409

O. K. ELEKTRISKE
Aut. installatør i Stavanger og Hetland
Stavanger — Telefon 22 096

E. KRISTOFFERSEN
JÅNN KRISTOFFERSEN
GULLSMEDER
Kongsvinger
Godt utvalg i presangartikler

JOH. BAKKELI
MALERMESTER
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

KROSNES LANDHANDEL
Inneh.: Svein Halvorsen
Alt i Kolonial
Friske varer fra kjøledisk
Krossnes, Gressvik — Tlf. 27 189

REIDAR F. CHRISTENSEN
BAKERI & KONDITORI
Gressvik Telefon 27 202
Utsalg: Brogt. 17 Telefon 12 657

BLI- KO A/S
Blikk- og Kobberslagerverksted
Leiv Leas vei 10 - Telefon 22 870
Verksted: Forus — Telefon 63 707
Stavanger

JOHS. LEIKNES
Herre- og Gutteklær
Haugesund Telefon 23 200

SØR-TEX FABRIKKUTSALG
Mandal — Telefon 61 757

S. ABRAHAMSEN
Optisk Forretning — Urmaker
Høreapparater
Mandal — Telefon 61 017

Ønsk deg et bilde fra
FOTOMAGASINET
Mandal — Telefon 61 852

FRITHJOF SALVESEN
Mandal — Telefon 61 596
Bok-, Aksidens- og Offset-trykkeri

Kristiansund N. - Kongsberg - Hønefoss - Verdal - Arendal
Horten - Skien - Kopervik - Nesbyen - Porsgrunn - Vennesla

ODDSTØL RADIO
Spesialforretning i Radio og TV
KRISTIANSUND N.
VELG KVALITET — VELG PHILIPS

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

KJÆRAN BILSERVICE
Verdal — Telefon 88 623
Esso oljer og bensin

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

ERNST SOLBERG
Alt i Sportsartikler
Storgt. 56 — Horten — Telefon 41 483

FALKENSTEN KOLONIAL
Alt i dagligvarer
Falkensten - Telefon 42 0 17 — og
VAGN SØRENSENS DAGLIGVARE
Aschehougsgt. 3 - Tlf. 41 5 76 - Horten

ELEKTRO
Alt i Radio — Elektrisk — TV
Kristiansund N. — Telefon 73 838

ANKER HOLMBERG
Aut. Rørleggerfirma
N. Hjellegt. 25 - SKIEN - Tlf. 24 825

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VÆRKS KROA
Fina Servicestasjon og Kafeteria
Inneh.: Kåre Skaia
Froland Verk pr. Arendal — Tlf. 38 246

IRIS BLOMSTERHANDEL
Alt i Blomster
Kristiansund N. — Telefon 74 560

PORSGRUNN MEIERI
Melkebar
Porsgrunn - Tlf. 51 534, 50 302

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 39 401

FISKEFORSYNINGEN
Telefon 42 2 20 — Horten

ANTON K. DAVIDSEN
BLIKKENSLAGERVERKSTED
Telefoner 72 638 - 72 892 — Namsos

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

BUGGES KAROSSERIVERKSTED
Namsos — Telefon 72 150
Forhandler **Mazda biler**

OSCAR VISTE & CO.
Blikkenslagerforretning
Voss — Tlf. 11 054

KJELLS BYGG A/S
Spesialforretning i
Tepper og Gulvbelegg
Egen leggingsavdeling
Larvik —Telefon 83 653

ROLF FURUSETH
Entreprenørforretning
Dal — Eidsvoll — Tlf. 76 15 05
Nybygg og reparasjoner

HENRY JENSEN
BYGGMESTER
Namsos — Telefon 73 050

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

E-6 FINA-SERVICE
Inneh.: Thoresen
Bensin - Olje - Rekvisita - Service
1760 Berg st. — Telefon 95 1 80

KIRKEGATENS KJØTTHANDEL
Alt i Kjøtt — Flesk — Pølser
Kirkegt. 55 — Ålesund — Tlf. 24 268

BORRE KAROSSERI og SVEIS
Borre sentrum - Telefon 81 5 02
Karosseriarbeide
Smijernsarbeide - Platearbeide

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

REALF GRØDEM
Transportforretning - Entreprenørforretning - Maskinstasjon - Grustak
Bryne — Tlf. 82 114 - 88 711 - 81 753

BYGGMESTER
BIRGER PEDERSEN A/S
Entreprenørforretning
Namsos — Sentralbord 72 355

Besøk
HALDEN MØBELFORRETNING
ALT I MØBLER
Repslagergt. 19 (tidl. Dokka Skofabrikk)
Halden — Telefon 82 534

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

TVETERS BARNEKLÆR
Storgt. 7 - Kongsvinger - Tlf. 14 3 22
Vi selger kvalitetsvarer fra 0 til 12 år
Distriktets største utvalg

KONGSVINGER BLIKKENSLAGERVERKSTED
Inneh.: A. Øiongen
Kongsvinger — Telefon 14 438

MICHAEL SCHAU OG SØNN
Telefon 23 160 — Hamar
BLIKK- OG KOBBERSLAGERVERKSTED
Ventilasjon — Varmluft — Vifter — Migthy plate
Aluminium takrenner og nedløp

HEDMAN & LANGERUD A/S
BAKERI — KONDITORI
Telefon 4107 - 4224
En gros 4335
Kongsvinger

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - -Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

Når De reiser gjennom Sarpsborg er
MATSTOVA OG PER GYNTHAGEN
på Torget spisestedet

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 37 180 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor
og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

E. JONASSEN & CO.
Kristiansand S.
Delikatesseforretning —
Daglig nylaget fiskemat
Telefon 22 433

EGERSUND FRYSERI A/S
Egersund — Sentralbord 91 511

Velkommen til
RISUM SERVICESENTER
Inneh.: Arne Hølbø
Vask - Olje - Smøring - Rekvisita
Halden — Telefon 84 496

JOTRON ELEKTRONIKK A/S
Levanger — Telefon 85 244
VHF Nødutstyr

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12325

JONAS ERIKSEN A/S
Skipshandel - Jernvarer - Malervarer
Kristiansund N. — Sentralbord 74 411

E. SOLBERG & CO. A/S
Råde - Telefon Moss 74 191
Alt i Jern- og Bygningsartikler

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon (05) 273354

M. HAUGLAND
Trelast- & Entrepenørforretning
BORKENES

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

KVARSTEIN GARTNERI
Vennesla — Telefon 55 596

T. SIVERTSEN
6390 Vestnes — Telefon (072) 80 116
Bakeri & Kolonial

RINGKNUTEN PUKKVERK
INNEH.: REIDAR JOHANNESSEN
●
Kongsgårdbukta
Kristiansand S. — Telefon 16 306

TO-TAKTSERVICE A/S
Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovn. 6 — Ørebekk — Tlf. 27 633

SOLUMS EFTF.
Lillestrøm - Tlf. 71 38 88 — eller
GARDINER & UTSTYR A/S
Strømmen - Tlf. 71 23 17
Stort utvalg i Gardiner og Sengeutstyr

TOMREN A/S
Storgt. 28 — Fredrikstad
Topp norsk konfeksjon i
Dame- og Herreklær

SUNDAL MEIERI A/L
Melk gir styrke
Sunndalsøra — Telefon 91 130

G. NILSENS BAKERI
Anbefales
Buhølen — Telefon 65 379

Larsen Freseverktøy
K. LARSEN A/S — Verktøyfabrikk
Stokke — Telefon 86

HOLMENS AUTO
Rygge — Telefon 60 360 - Privat 60 091
Utfører reparasjoner av alle slag
Bergningsvogn til alle formål

JOHS. SANDVIK A/S
«Skarpsko» traktorkjettinger
Sandvik Vinsjer — Mek. Verksted
Stokke — Tlf. 320

WESCHE BLOMSTERFORRETNING
Inneh.: Svein Fiskvik
Levanger — Telefon 81 140

IVAR LETNES
Spesialforretning i Kjøttvarer
Levanger — Telefon 81 355

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
BRØNNØYSUND

GJØVIK STENINDUSTRI
Monumenter - Skifer - Bygningsplater
Pent arbeide
Gjøvik — Telefon 71 374

TORILL's SALONG
DAMEFRISØR
Storgt. 5 - 2200 Kongsvinger - Tlf. 14 8 57

GLÅMDALEN
FYSIKALSKE INSTITUTT
Engensgt. 1 - 2200 Kongsvinger - Tlf. 15 1 12

En god handel gjør De i
ETO SPARKJØP A/S
2200 Kongsvinger - Tlf. 14 8 84

JORUNN JOHANSEN
Lefsebakeri
Verdal — Telefon 88 466

For god — nvbrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

SAND SPAREBANK
Sand i Ryfylke - Telefon 51 107

GJØVIK OG OPPLAND
FISKEFORRETNING
Alt i Fisk — Gå til fagmannen
Gjøvik — Telefon 71 284

SEM SERVICE-SENTER
O. C. Fjeld
Sem — Telefon 28 218

BÆRUM BLOMST
Inneh.: Jan Kvam
Ringeriksvn. 36, Sandvika, v/Løkkebrua
Telefon 54 03 62
Brudebuketter - Dekorasjoner - Kranser
Tilsluttet Interflora, Norge

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

RADIO-TV A/S
Vi har utvalget i Radio og TV
Horten — Telefon 43 511

MOBILSTASJONEN
Alfred Skogmo
Spillum i Namdalen - Tlf. 72 061
Bensin — Oljer — Service
Cabbi og Cavalier Campingvogner

ROLF MYHRE
BUNTMAKER
Spesialforretning i pelsvarer
Fredrikstad — Telefon 15 627

ØSTBERGS TRYKKERI
Boktrykk — Offset
Telefon 11 563 — Fredrikstad

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

JOHAN SANENGEN A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
SKRAPJERN OG METALLER EN GROS
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627 - 15 612

RØNNEBERG FOTHELSESENTER
Nykirkebakken 9 — Stavanger
Telefon 27 726

Nå kan De få
KJØLEAGGREGAT I MATBUA
Leveres av Lynis Kjølesutstyr
L. SØRENSEN MEK. VERKSTED
Industrivn. 3 - Stavanger - Tlf. 24 017

TJØSTHEIM & CO.
ENTREPRENØRFORRETNING
Spes.: Undervannsarbeide
Ø. Holmegt. 30 - Stavanger - Tlf. 29 237

E. FINSTAD
Aut. Installatør
Verdal — Tlf. 88 888
Spesialfirma i belysning
Komfyrer - Kjøleskap - Fryseskap m. m.

SKJEBERG AUTOSERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

TORBJØRN GRANDE
Byggmester
Verdal — Telefon 88 612
Privat Steinkjer 43 158

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

KÅRE LODE
Lastebiltransport — Kranutleie
Sandnes — Tlf. 61 768

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

FINN MALTERUD
Gjøvik — Telefon 72 125
Volvo-forhandler

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

FREDHEIM TREVARE
Produsent av «Husmorvinduet»
Odnesveien — Nygard
Telefon Gjøvik 73 140

ATELIER GRETHE A/S
Storgt. 19 - 3100 Tønsberg - Tlf. 12 2 77

TO SMÅ STUER
Basartaket — Moss — Tlf. 54 964
Stedet for ny design

BIRI-MØBLER A/S
Sentralbord 99 486 — Biristrand

Velkommen til
TEKSTILMAGASINET A/S
Alt i metervarer
Pellygt. 35 — SARPSBORG — Tlf. 55 982

A/S TRONDHJEMS PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon 20 706

AUTOPARK A/S
FALKENBORG
Trondheim — Telefon 19 565

OSCAR GRENAGER
Linoleum — Tapeter
Farvehandel — Vindusglass
Halden — Tlf. 82 235

JOH. KR. JOHANSEN
KOLONIALFORRETNING
Torvet 2 — Halden

TØNSBERG FERDIGBETONG A/S
Inneh.: A. Rui
Ferdigbetong i alle kvaliteter
Tønsberg Telefon 13 927
Sandefjord Telefon 67 202

BRØDRENE FJELD ELEKTRISK
Autorisert installatør
Værlegt. 18 — Tlf. 3194
MOSS

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

GARDINER — TEPPER
SVELLAND
Byens utstyrsmagasin
Haraldsgt. 140 - Haugesund - Tlf. 21 222

RINDSEM MØLLE A/S
Verdal — Telefon 88 321

MABRO A/S
Bilgummiverksted
Hans Kiærsgt. 12 — 3000 Drammen
Telefon 83 34 66

Besøk
ÅSPAVILJONGEN RESTAURANT
God mat — God utsikt
3000 Drammen — Telefon 83 37 47

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

INGENIØRFIRMA NOR-KLIMA
SVERRE SVENDSEN & CO.
Varme — Ventilasjon — Klimaanlegg
Tollbodgt. 8 - Tlf. 83 59 43 - 3000 Drammen

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
N. Storgt. 1 — DRAMMEN
Telefon 83 38 32

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 83 74 83
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

ROLF TORGRIMSEN
Vi lager sånt ekstra godt grovbrød
Har De smakt det?
Kristiansand S. — Telefon 17 290

STEINKJER MATSENTER &
MATHJØRNET
ASS. MATVAREFORRETNING
Steinkjer — Telefoner 61 602 - 61 780

A/L NAMDAL KORNSILO
Namsos — Telefon 73 196

PORSGRUNN HANDELSLAG
Ass. forretning
3900 Porsgrunn — Telefon 52 2 79

Blåsesand - Vi leverer alle sorter spesialsiktet sand til blåsing, finpussing og filtrering - Leveres i sekker á 50 kg.
BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

Christiansands Babymagasin
ALT FOR BABY OG BARN
Markensgt. 26
Kristiansand S. — Telefon 22 646

Føreland Karosserifabrikk A/S
Spes.: Lettvekts Stålkarosseri
Øverbø pr. Kristiansand S. - Tlf. 38 005

Steens Klisje-Offset A/S
Kirkegt. 18 - Kristiansand S. - Tlf.24 079
Firefarget Offset og Plater

MELLEMSTRANDS TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

BRING MØBELSENTER A/S
Storgt. 32
Lillehammer Telefon 53 380

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
Nærbø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

OLAF B. TERJESEN A/S
Aut. Rørlegger
Teie — Tlf. 20 848

Ragnar Olsen Karosseriverksted
Utfører all slags Karosseri og Opprettingsarbeid
Kalbergvn. 6 Tlf. 55 1 83 - 1500 Moss

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

E. MENGSHOEL A/S
Lillehammer — Telefon 53 520
Byggevarer — Trelast

TRÆLEBORG BAKERI A/S
Tønsberg — Telefon 12 423

H. LØVOLD
Fiskeforretning - Fast bilrute
Namsos — Telefon 72 773

HELGE SOLUM TEPPEFORRETNING
Spesialforretning i vegg til vegg-tepper og i avpassede tepper
Helgerødgt. 7 - 1500 Moss - Tlf. 57 4 70

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen
Telefon Verdal 80 473

GLITRE GARTNERI
Inneh.: A. J. Andersen
Alt i planter og blomster
Teie pr. Tønsberg — Telefon 20 578

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

BRØDR. AAKVIK A/S
Entreprenørforretning
Ålesund — Sentralbord 24 651

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

STÆRKEBYE TRYKK
Alt i trykksaker
3051 Mjøndalen - Tlf. Drammen 82 62 56

«DE TRE NØSTER»
Garn - Trikotasje - Kjoler
Tlf. 82 194
Skreia og Lena

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Telefon 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsvn. 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmesteri

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr - Damevesker - Parfyme - Leketøy

KLAUS LANGSHOLDT
Aut. Rørleggerfirma
1700 Sarpsborg — Telefon 53 9 88

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

SOLVANG BENSIN & SERVICE
Synnøve og Vigleif By
Furnesvn. 111 - 2300 Hamar - Tlf. 22 6 65
Vask - Smøring - Oljeskift - Rekvisita
Parafin - Fyringsolje — Kiosk: Tobakk - Frukt - Sjokolade - Is - Mineralvann

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

ARNE MOEN
Byggmester — Entreprenørforretning
Molde — Sentralbord 51 088

HAMAR RØRLEGGERBEDRIFT A/S
Aut. Rørlegger
Skolegt. 12, Hamar — Tlf. 23 024

SKOGVEIEN AUTO A/S
Bilforretning — Mobilstasjon
Bensin - Olje - Service
Hamar — Tlf. 22 090

O. NØRVE A/S
Ålesund — Sentralbord 25 740
Trelast — Bygningsartikler

STÅL & ALUMINIUM SVEIS A/S
Tenvik
Nøtterøy Telefon 83 318

OSCAR BERG A/S
Tekstilmagasin
Stjørdal — Telefon 94 433

ORKERØD SELVBETJENING
Inneh.: B. Nordnes
Alt i Dagligvarer
Rambergvn. 24 - Jeløy - Telefon 53 717

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

GUTU'S AUTO
AUT. BILVERKSTED
Bensin og Oljer
Citroen forhandler
Barkåker — Telefon 29 257

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Telefon 22 223

N. M. RYGH
GLASSMAGASIN
Ålesund — Telefon 22 291

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

BRØDRENE HUSE & SØNNER
Murmester- og Entreprenørforretning
Askim — Telefoner: 88 17 64 - 88 25 79

HOTELL SOCIETETEN
Vertskap: Marit og Finn Vik
3080 Holmestrand — Telefon 51 7 98

OLAVSENS ELEKTRISKE
Aut. installatør
Fredrikstad — Telefon 15 275

PETTERSENS SØNNER
Lakkeringsverksted
Moum pr. Fredrikstad — Tlf. 14 374
Alt i lakkering av person- og lastebiler

MÜLLERS MARINA
Hj. Nilsensgt. 9 — Fredrikstad
Telefon 11 871
BENTE MÜLLERS SALONG
Brochsgt. 1 — Fredrikstad
Telefon 13 146

Gode og rimelige sko
SKO-HENRIK
Håkon Gamlesgt. 5—7
Tønsberg — Telefon 12 965

A/S DANTHERM
Varmluftaggregater
Tønsberg — Telefon 12 121

VESTFOLD DYKKERSENTER A/S
Spesialforretning i dykkerutstyr
Farmands vei 13
Tønsberg — Telefon 15 839

HAGBART JAKOBSEN
Fargehandel
Spesialforretning i maling
Fredrikstad - Telefoner 12 586, 12 556

STOR-VASK A/S
Telefoner 26 666 - 27 696
SKIEN

SYSTEM-SERVICE A/S
Alt i kontormaskiner
Telefoner 24 790 - 24 791
Blomsgt. 33 SKIEN

KALAND RUSTFRITT
Mellumveien 1 - SKIEN - Tlf. 26 568
Rustfritt utstyr til storkjøkken

OLAV SØRHAUG & CO.
Trelastforretning
Stokke — Telefon 16

BENYTT
Geo Selskapsmat
GEO VARESENTER
Åsgårdstrand - Telefon 81 004

EUGEN SØRENSEN
Tepper — Møbler
Holmestrand — Telefon 51 207

H. A. DAHLS MØBELFORRETNING A/S
Møbler — Tepper
Brevik — Telefon 70 034

S. NYGAARD & CO.
Møbel & Utstyrsforretning
Molde — Telefon 51 031

Stavanger — Sandefjord — Molde — Ålesund — Minnesund
Sør-Audnedal — Skudeneshavn — Larvik — Hønefoss — Spillum

A/S SERVICE
Ålesund — Telefon 21 517
Radio — TV

ARNE A. WAMS EFTF.
ALT I DAGLIGVARER
Tlf. 85 70 07 — Vikersund

AUDNA BRUK
Alt i trelast for nybygg og reparasjoner
Sør-Audnedal — Telefon 65 140

SANDAR BILLAKKERING
Haukerød
Sandefjord — Telefon 75 266

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

NORDSTRAND FOTO
Alt i Foto og Smalfilmutstyr
Storgt. 20 - Hønefoss - Telefon 22 251

E. P. AASE
Alt i Kolonial
Sandnes — Tlf. 61 618

SØRENSENS EFTF.
BAKERI
2092 Minnesund — Telefon **76 80 78**

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

JOHAN P. BJØRNSETH
FRUKT & TOBAKK
Ålesund — Telefon 22 081

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

BLOMSTERSERVICE
Inneh.: V. Wilhelmsen
ALT I BLOMSTER
Hundevåg — Stavanger
Telefoner: 47 261 - 47 284

SKUDENESHAVN
RØRLEGGERFORRETNING
Aut. Rørleggerfirma
Skudeneshavn — Telefon 58 338

EDV. NØKLEBYE
Urmaker — Optiker
Søndre Torg 2 - Hønefoss - Tlf. 21 273

ELVIN LINDSTRØMS EFTF.
Gunv. Hamre
Granit og Marmorsliperi
Stavanger — Tlf. 25 612

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Universitetsbibl. i Oslo
avd. Norsk Pedagogisk
Studiesamling
Observatoriegt. 1

OSLO 2

NAMSOS FYSIKALSKE INSTITUTT

Namsos — Tlf. 72 544

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S

Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64

OSLO

SKI BYGG

Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37

Bygningsartikler

Grafia Boktrykkeri, Oslo